

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ ОБІГУ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

М.Г. Проданчук¹, О.Ф. Бантишев², М.В. Величко^{1,2}, О.П. Кравчук¹,
І.М. Салагор², І.М. Максимчук³

¹ДП «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л.І. Медведя МОЗ України», м. Київ, Україна

²Національна академія Служби безпеки України, м. Київ, Україна

³Національна академія внутрішніх справ України, м. Київ, Україна

РЕЗЮМЕ. Мета. Зробити системний аналіз складу злочинів України, що передбачають відповідальність за контрабанду отруйних речовин (ст. 201 КК України) та за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 321 КК України). Надати пропозиції щодо приведення законодавства України відносно переліку отруйних речовин, їхнього виробництва, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізації у відповідності до законодавства ЄС.

Матеріали і методи. Підґрунтям дослідження є міжнародне та вітчизняне законодавство, наукові публікації, матеріали науково-практичних конференцій тощо. У роботі використано наступні методи: діалектичний, системного аналізу внутрішньої побудови системи кримінально-правових норм, формально-логічного визначення, моделювання, аналогії, логічний та формально-юридичний.

Результати та обговорення. У статті досліджено питання про кримінальну відповідальність за суспільно небезпечні дії, пов'язані з отруйними речовинами. Здійснено їх стислий юридичний аналіз. Зосереджено увагу на необхідності приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу. Зазначено, що в ЄС у законодавчих та підзаконних актах відсутній термін «отруйні речовини», а вживається термін небезпечна речовина.

Висновки. Необхідно розробити гармонізований до вимог ЄС проект нормативного документа замість відмінені Постанови КМУ №440, що стосується порядку поводження з вказаними речовинами.

Ключові слова: кримінальний кодекс, отруйна речовина, небезпечна речовина, нормативний документ, контрабанда.

Актуальність теми. Практика свідчить, що «отруйні речовини» — так вони і досі називаються в Україні — слід іменувати як в ЄС — «небезпечними речовинами», адже використовуються не лише як предмет злочину у статтях 201 та 321 КК України. Вони можуть стати знаряддям злочину проти основ національної безпеки України (розділ I Особливої частини КК України), а також проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (розділ II Особливої частини КК України) та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини КК України), а також у багатьох інших випадках, де здоров'я та життя особи можуть бути додатковим об'єктом злочину.

Активізація євроінтеграційних процесів, поглиблення співробітництва між країнами ЄС

поставили перед Україною нові завдання: приведення свого законодавства у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу.

На формулювання відповідних законодавчих пропозицій спрямований зміст цієї статті.

Аналіз попередніх досліджень. Окремим аспектам теоретичного та практичного регуляторного характеру вирішення проблеми хімічної безпеки присвятили свої праці ряд вітчизняних вчених як в галузі токсикології, так і правових наук, що стосується проблем правового регулювання у цій сфері діяльності в Україні. Влізло В. В. із співавтором в статті «Проблеми біологічної безпеки застосування пестицидів в Україні» (2012) провів аналіз сучасного стану екологічної та біологічної без-

пеки використання пестицидів в агропромисловому секторі України. Авторами порушені проблеми їх законодавчого регламентування, застосування фальсифікованих, непридатних і заборонених пестицидів. Акцентовано увагу на проблемі застосування нейротоксичних пестицидів, зокрема препаратів на основі хлорпірифосу і карбофурану та необхідності їхньої найшвидшої заборони в Україні. [1]; Чмиль В.Д. у роботі «К проблеме соответствия отечественных нормативов, регулирующих проведение государственных испытаний средств защиты растений, их регистрацию и использование в сельском хозяйстве, требованиям Европейского Союза» (2014) розглядає питання щодо необхідності приведення у відповідність до міжнародних вимог вітчизняних нормативів у сфері проведення державних випробувань засобів захисту рослин, їхньої реєстрації та подальшого використання в сільському господарстві. Автор запропонував комплекс дій, аби вітчизняні дослідження, виконані під час проведення польових випробувань хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР) наближалися до вимог ЄС, і найголовніше – щоб результати цих досліджень були достовірними і сприяли підвищенню об'єктивності оцінки ХЗЗР, що реєструються в Україні, в аспекті їх безпеки для людини, тварин і довкілля. [2]; Проданчук М.Г. із співавторами в роботі «Нормативно-правове регулювання досліджень пестицидів в умовах глобалізації світової економіки: міжнародний досвід» (2018) досліджували аспекти Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, де важливою частиною є положення про створення зони вільної торгівлі, яка передбачає приведення Україною своїх технічних регламентів і процедур у відповідність з європейськими. При цьому особливу увагу автори приділили вимогам гармонізації вітчизняних нормативно-правових актів, що стосуються розміщення на ринку хімічної продукції, в тому числі пестицидів, а також якості та ідентичності їхніх досліджень з метою оцінки рівня небезпеки для здоров'я людини і навколишнього середовища. [3]. У наступній роботі Проданчук М.Г. із співавторами «Регламентация польових токсиколого-біологічних випробувань пестицидів на прикладі країн Європейського Союзу. Виклики для України. (Огляд нормативно-правових та науково-методичних документів)» (2018) досліджували питання необхідності

заходів щодо досягнення відповідності національних стандартів європейським і міжнародним вимогам в умовах зони вільної торгівлі в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Автори вважають, що одним з важливих питань є гармонізація регулювання обігу хімічної продукції, в тому числі пестицидів. Особливі вимоги ставляться до якості виконання неклінічних досліджень засобів захисту рослин (ЗЗР) відповідно до принципів належної лабораторної (GLP) та належної експериментальної практики (GEP) в лабораторних і польових умовах, необхідність впровадження яких особливо актуальна для взаємного визнання результатів випробувань ЗЗР при їхній реєстрації в Україні та в країнах Європи [4].

Правові аспекти зазначеної проблеми розглядалися наступними науковцями: Величко М.В. із співавторами в статті «Наслідки дерегуляції у сфері державного контролю за ввезенням, обігом, використанням та утилізацією на території України небезпечних хімічних речовин» (2017) досліджували питання стану системи хімічної безпеки держави в умовах скасування Постанови КМУ від 20 червня 1995 року №440 «Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів» з метою розробки пропозицій для вдосконалення нормативно-правової протидії при загрозах національній безпеці України хімічного характеру. Аргументовано шляхи оптимізації системи хімічної безпеки при ввезенні, збереженні, використанні та утилізації пестицидів й інших отруйних речовин [5]. Двуреченська О.С. у статті «Нормативно-правове забезпечення хімічної безпеки в Україні» (2018) висвітлила вплив міжнародної діяльності на формування в Україні національної правової бази у сфері хімічної безпеки. Вивчила провідні міжнародні документи у сфері хімічної безпеки та участь у них України. Проаналізовано вплив приєднання України до міжнародних режимів експортного контролю на побудову відповідної системи на національному рівні, а також провідні українські документи щодо регулювання дослідження, виробництва, використання та транспортування отруйних речовин, які можуть бути використані у якості хімічної зброї, або іншим чином нанести шкоду людині та довкіллю [6]; Максимчук І.М. у

статті «Отруйні речовини як елемент криміналістичної характеристики окремих кримінальних правопорушень» (2019) досліджує проблему недосконалого контролю та механізму обігу отруйних речовин в Україні внаслідок скасування деяких регулятивних підзаконних актів під час імплементації українського законодавства до європейського, а також зосереджує увагу на терміні «отруйна речовина» як на такому, що має істотне значення в методиці розслідування кримінальних правопорушень та тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із отруйними речовинами. Аналізує законодавство, яке визначало в минулому та визначає нині механізм обігу отруйних, небезпечних хімічних або шкідливих речовин. Зосереджує увагу на теперішніх невдалих спробах визначення переліку отруйних речовин та визначенні механізму їхнього обігу. Окремо окреслює завдання та надає пропозиції щодо створення абсолютно нового, дійсно імplementованого до сучасних світових стандартів переліку отруйних речовин в Україні, акцентує увагу на необхідності визначення чіткого регулюючого механізму обігу таких речовин спільно із правоохоронними органами, відомствами в галузі охорони [7]. Титула Д. із співавтором у статті «Контрабанда – корупційное преступление» розглядають корупційний склад злочинів, передбачених КК України. Також проведено аналіз складу злочинів, передбачених ст. 201 (контрабанда), ст. 305 (контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів, або фальсифікованих лікарських засобів) КК України. Автори дійшли висновку, що як один, так й інший вид контрабанди слід віднести до числа корупційних злочинів [8].

Незважаючи на те, що проблемам нормативно-правового забезпечення обігу небезпечних хімічних речовин присвячені праці багатьох відомих вчених, питання системного аналізу складу злочинів України не досліджувалось. Зокрема це стосується таких проблем: відповідальність за контрабанду отруйних речовин (ст. 201 КК України) та за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 321 КК України) та надання пропозицій по подальшому вдосконаленню текстів диспозицій статей, що

передбачають відповідальність за ці злочини. У центрі уваги мають бути питання про можливості та шляхи приведення законодавства України щодо переліку отруйних речовин, їх виробництва, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізації у відповідність із законодавством ЄС. А це потребує подальшого копіткового вивчення і детальних розробок науковців.

Мета статті. Системний аналіз складу злочинів, що передбачають відповідальність за контрабанду отруйних речовин (ст. 201 КК України) та за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 321 КК України) та надання пропозицій по подальшому вдосконаленню текстів диспозицій статей, що передбачають відповідальність за ці злочини. Крім того, досліджується питання про можливості та шляхи приведення законодавства України відносно переліку отруйних речовин, їх виробництва, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізації у відповідність із законодавством ЄС.

Матеріали і методи. Дослідження базових документів. Це – міжнародне та вітчизняне законодавство, наукові публікації, матеріали науково-практичних конференцій тощо. Застосували діалектичний метод при розгляді проблем кримінальної відповідальності за окремі злочини проти хімічної безпеки держави, метод системного аналізу внутрішньої побудови системи кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини проти хімічної безпеки, взаємозв'язок і взаємообумовленість елементів як в середині системи, так і з іншими кримінально-правовими, еколого-правовими категоріями, обсяг та зміст відповідних понять, місце кримінальної відповідальності за відповідні злочини в системі норм та інститутів Особливої частини кримінального права. Методи аналізу та синтезу використано при класифікації джерел хімізагроз за походженням, а також метод формально-логічного визначення застосовувався для визначення базових понять – «хімічна безпека України», «отруйна речовина» тощо та інші (метод моделювання, аналогії, логічний та формально-юридичний).

Кримінально-правовими нормами, а саме статтями 201 та 321 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачена відповідальність за вчинення кримінально карних діянь у частині незаконного поводження з отруйними речовинами [9].

Стаття 201 КК України «контрабанда» передбачає відповідальність за переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного одержання інформації. При вчиненні цього злочину порушується встановлений в Україні порядок переміщення вказаних предметів, речовин та матеріалів через митний кордон України, який співпадає з її державним кордоном. Таке переміщення може бути здійснене будь-яким чином, поза місцем розташування митного органу або поза часом здійснення митного оформлення або з використанням документів про незаконне звільнення від митного контролю.

Злочин вчиняється шляхом активної дії. Це злочин з формальним складом – переміщення вказаних предметів через митний кордон України незалежно від наслідків дає нам склад закінченого злочину. Відповідальності за цей злочин може підлягати фізична осудна або обмежено осудна особа, що досягла 16 років. Предмет злочину – перелічені у диспозиції статті 201 КК України предмети, речовини або матеріали [9].

Стаття 321 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту, збут отруйних або сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів» передбачає відповідальність за вчинення вказаних діянь з переліченими речовинами або засобами, що не є наркотичними або психотропними або їх аналогами, а також здійснення таких дій щодо обладнання, призначеного для виробництва або виготовлення отруйних або сильнодіючих лікарських засобів, вчинені без спеціального дозволу. При вчиненні цього злочину порушується встановлений в Україні порядок повод-

ження з вказаними речовинами або засобами, які є предметом злочину і одночасно його знаряддям. Злочин з формальним складом – самовчинення вказаних діянь незалежно від наслідків дає склад закінченого злочину. Злочин може вчинятись як шляхом активних дій (виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання), так і шляхом бездіяльності (зберігання з метою збуту). Відповідальності за вказані діяння може підлягати фізична осудна або обмежено осудна особа, що досягла 16 років. Злочин вчиняється з прямим умислом. У разі зберігання вказаних речовин, засобів чи обладнання обов'язковою є мета їх збуту [10].

У коментарях до КК України при визначенні терміну «отруйна речовина» науковці посилаються на Постанову Кабінету Міністрів України від 20 червня 1995 року № 440 [11] (далі – Постанова № 440, яка відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2014 року № 405 втратила чинність) [12], якою затверджено Порядок одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів (далі – Порядок), до якого додавався Перелік отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнологій та інших біологічних агентів, виробництво, зберігання, транспортування, використання захоронення, знищення та утилізація яких здійснюються за наявності дозволу (далі – Перелік), до якого ввійшли 485 найменувань хімічних речовин та їх сполук, 10 найменувань штамів-продуцентів та 6 видів продуктів біотехнології.

Водночас з набранням обертів активної євроінтеграції України, згідно з пунктом 3 положення 38 глави 10 (Політика у сфері промисловості та підприємництва) розділу V (Економічне та галузеве співробітництво) Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014 – 2017 роки, затвердженим Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року № 847-р [13] (далі – План) (втратило чинність на підставі Постанови Кабінету Міністрів України № 1106 від 25 жовтня 2017 року) [14], Законом України від 16 вересня 2014 року

№ 1678-VII «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони» [15] для поглиблення співробітництва з міжнародними організаціями щодо розвитку малого і середнього підприємництва та промисловості Україна взяла на себе зобов'язання стосовно приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу, зокрема з питань енергоефективності та чистого виробництва.

Визначення терміну «отруйна речовина» міститься в Інструкції про розгляд заявок та надання дозволів на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів, затвердженої наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 30 липня 2002 року № 294 [16], що втратила чинність відповідно до наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 30 липня 2013 року № 323 «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 30 липня 2002 року № 294» [17]. Указана обставина поставила під сумнів саме юридично правильне визначення терміна «отруйна речовина».

Ураховуючи виконання Плану [13], слід зазначити, що мотиваційною причиною відміни цієї постанови стала невідповідність її термінів вимогам законодавства Євросоюзу. Законом України від 18 січня 2001 року № 2245-III «Про об'єкти підвищеної небезпеки» визначено, що «небезпечна речовина – хімічна, токсична, вибухова, окислювальна, горюча речовина, біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним та культурним цінностям» [18].

Указана Постанова була підґрунтям для чіткої і правильної кваліфікації злочинів цієї категорії, передбачених КК України, а також під час визначення підслідності тих чи інших дій,

пов'язаних з порушенням правил поведіння з отруйними речовинами. Відповідно до ст. 216 КПК України досудове розслідування в рамках кримінальних правопорушень, передбачених ст. 321 КК України, покладається саме на слідчих органів Національної поліції [7], а передбачених ст. 201 КК України – на слідчих СБ України [19]. Термін «отруйні речовини» використовується в Законах України від 24 лютого 1994 року № 4004-XII «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [20] та від 06 вересня 2005 року № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [21]. Але жоден із цих Законів України не визначає чіткого та виключного переліку отруйних речовин, що важливо для правильної кваліфікації за вчиненими кримінальними правопорушеннями, а також під час призначення і проведення судових експертиз. Переважна більшість чинних нормативно-правових актів, а саме Закони України від 25 червня 1991 року № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища» [22]; від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII «Про охорону праці» [23]; від 09 лютого 1995 року № 45/95-ВР «Про екологічну експертизу» [24]; від 23 травня 2017 року «Про оцінку впливу на довкілля» [25]; від 15 лютого 1995 року № 60/95-ВР «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [26]; від 02 березня 1995 року № 86/95-ВР «Про пестициди і агрохімікати» [27]; від 18 січня 2001 року № 2245-III «Про об'єкти підвищеної небезпеки» [28], від 20 лютого 2003 року № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [29], постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 року № 1287 «Про затвердження переліку особливо небезпечних хімічних речовин, виробництво яких підлягає ліцензуванню» [30], а також Роттердамська конвенція про процедуру Попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі від 10 вересня 1998 року, ратифікована Законом України від 26 вересня 2002 року № 169-IV [31], та Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22 травня 2001 року, ратифікована Законом України від 18 квітня 2007 року № 949-V [32], визначають у своїй термінології саме хімічні, небезпечні хімічні або шкідливі

речовини, а не отруйні, як це зазначено в КК України.

Зважаючи на вказані обставини, виникла потреба в прийнятті нового регулюючого нормативно-правового акта, яким буде сформований та визначений конкретний список саме небезпечних речовин, як визначено Європейським законодавством. Беручи до уваги неодноразові пропозиції і практично наполягання правоохоронних органів (листи МВС до Міністерства екології та природних ресурсів України від 02.03.2015 № 9796/Пк, Служби безпеки України від 19.06.2015 № 2/4-25377 та від 05.09.2017 № 2/4/1-23544, МВС до Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 37556/Пк), а також неодноразове проголошення вказаної проблематики під час міжнародних зустрічей, засідань та круглих столів, з метою виконання пункту 6 протоколу позачергового засідання Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 20.07.2018 № 7 щодо подання проектів Кабінету Міністрів України рішень, спрямованих на врегулювання питання ввезення на митну територію України хлору та хлорвмісних реагентів, які застосовуються для знезараження питної води, за дорученням Кабінету Міністрів України Міністерство екології та природних ресурсів України підготувало проєкт постанови Уряду «Про затвердження Переліку отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнологій та інших біологічних агентів», який надіслано Кабінету Міністрів України від 25 липня 2018 року за № 27421/10/1-18, у якому термін «отруйні речовини» слід замінити на «небезпечні речовини». За результатами розгляду вказаного доручення та проєкту Постанови Кабінетом Міністрів України відповідно до пункту 6 § 12 Регламенту Кабінету Міністрів України [30] доручено Міністерству екології та природних ресурсів України, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, Міністерству фінансів України, Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерству аграрної політики та продовольства України, Міністерству охорони здоров'я України, Держпродспоживслужбі та Державній регуляторній службі України забезпечити розгляд та вирішити питання про погодження. Проаналізувавши Проєкт Переліку, бачимо, що до нього ввійшли 485 назв хімічних речовин та їх

сполук. Слід зазначити, що як у скасованій Постанові, так і в проєкті Переліку зазначено 486 позицій «хімічних речовин» та їх сполук, однак у частині порядкових позицій 415 та 485 зі списку виявлено повторення однієї і тієї ж отруйної речовини «натрію нітрит». [30]. Ураховуючи ці обставини, а також поверхневе дослідження проблематики центральними органами виконавчої влади, вважаємо, що прийняття в такому вигляді Переліку отруйних(небезпечних) речовин, у тому числі продуктів біотехнологій та інших біологічних агентів, є принаймні нелогічним, необґрунтованим і неприпустимим з таких міркувань:

1. Запропонований список є застарілим та не відповідає сучасним викликам.

2. До створення нового переліку отруйних (небезпечних хімічних) речовин не залучалися науковці та вчені в галузі хімічної безпеки, а також представники правоохоронних органів та воєнізованих формувань МВС України (Національної поліції, ДСНС, Національної гвардії, Державної прикордонної служби) та СБ України, які мають пряме відношення до процесу превентивного, правозастосовного регулювання та здійснюють контроль за обігом отруйних (небезпечних хімічних) речовин, а також уживають заходів примусового характеру і здійснюють досудове розслідування у випадках виявлення кримінальних правопорушень, пов'язаних з їх незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, перевезенням, пересиланням, зберіганням з метою збуту або збуту отруйних речовин.

3. До списку не включені абсолютно нові назви та сполуки отруйних речовин, які створені після прийняття попереднього переліку, що потребує додаткового залучення та консультацій з науковцями в зазначеній сфері.

Для ефективного вирішення наявних проблем та зменшення потенційних хімічних загроз необхідно розробити та впровадити комплексні заходи щодо вдосконалення існуючої системи хімічної безпеки, зокрема:

1. Здійснити визначення актуальних загроз шляхом складання вичерпного переліку хімічних речовин, які можуть призвести до надзвичайної ситуації в галузі громадського здоров'я, з подальшим формуванням національного профілю (переліку) хімічних ризиків.

2. Налагодити за допомогою міжнародних організацій та партнерів України взаємообмін досвідом стосовно проблем з неврегульова-

ним або недосконалим обігом отруйних (небезпечних хімічних) речовин та виробити заходи превентивної протидії для нашої держави. Ураховуючи те, що Україна бере участь у проєктах Глобального партнерства проти розповсюдження зброї масового знищення, це дає можливість скористатися технічною підтримкою щодо розроблення та впровадження аналогічної до світових державної системи хімічної (протиотруйної) безпеки. На нашу думку, до цієї роботи варто залучити міжвідомчі наукові установи України, включаючи правоохоронні органи та спеціалізовані комерційні структури. Саме за таких умов можливо розробити гармонізований до вимог європейського та світового законодавства проєкт нормативного документа, здатного конкретизувати завдання та виклики, які стоять перед суспільством у галузі поводження з небезпечними хімічними речовинами. Отже, зважаючи на вказані обставини, вважаємо, що перед правоохоронними та іншими центральними органами виконавчої влади постають цілком логічні завдання, спрямовані на врегулювання цивілізованого обігу небезпечних речовин, а саме:

1. Створення абсолютно нового, обґрунтованого, конкретизованого та систематизованого списку отруйних (небезпечних хімічних) речовин з класифікацією за рівнями впливу на організм людини і ступенями небезпеки для довкілля, ураховуючи можливі наслідки від їх неконтрольованого обігу.

Для цього необхідно передбачити створення міжвідомчої урядової комісії, до складу якої обов'язково включити представників вище вказаних органів.

2. Вирішення питання щодо однозначного правового визначення терміна «небезпечна речовина» з метою правильного та безпомилкового його застосування під час здійснення досудового слідства та відправлення правосуддя в частині кваліфікації діянь (бездіяльності), пов'язаних з порушенням установлених правил їх обігу.

3. Відповідно до впровадженого Плану [13], зокрема в частині визначень термінів «отруйна речовина» або «небезпечна речовина», зосередити увагу на відображенні таких змін надалі під час застосування інших нормативних та підзаконних актів з метою уникнення ризиків, правових колізій та непорозуміння при їх застосуванні.

Щодо змісту статей 201 та 321 КК України, відзначимо, що у цих кримінально-правових нормах термін «отруйна речовина» слід замінити на термін «небезпечна речовина».

Оскільки стаття 201 знаходиться у розділі VII Особливої частини КК України «Злочини у сфері господарської діяльності» у диспозиції цієї статті у якості предметів злочину слід залишити лише культурні цінності та додати до них товари, як було це у початковій редакції цієї статті КК України 2001 року. При такому вирішенні цього питання відповідає необхідність існування в КК України пунктів, що передбачають відповідальність за контрабанду лісоматеріалів та бурштину. А саме поняття «контрабанда товарів» буде охоплюватися контрабандою будь-яких предметів, речовин та засобів, що мають споживчу цінність (ліс, бурштин, горілчані вироби, тютюн тощо), а також гладкоствольну мисливську зброю.

Відповідальність за контрабанду вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів, частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації слід передбачити у розділі IX Особливої частини КК України «Злочини проти громадської безпеки».

Відповідальність за контрабанду небезпечних та сильнодіючих речовин слід передбачити у статті 321 КК України, відповідним чином сформулювавши її назву та диспозиції її першої та другої частин. Що ж стосується розділу XIII Основної частини КК України «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» то його слід поділити на два – «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст.ст. 305 – 320 КК України) та «Злочини проти здоров'я населення» (ст.ст. 321 – 327 КК України).

На практиці при вирішенні питання про відповідальність за злочини, передбачені статтями 201 та 321 КК України в частині відповідальності за незаконні діяння з отруйними (небезпечними) речовинами, слід пам'ятати, що вони можуть бути лише підготовкою до більш небезпечних злочинів, та особливу увагу приділяти встановленню мотивів та мети злочинного діяння.

Висновки

Для ефективного вирішення наявних проблем та зменшення потенційних хімічних

загроз необхідно розробити та впровадити комплексні заходи щодо вдосконалення існуючої системи хімічної безпеки, зокрема:

1. Запровадити міжсекторальний підхід із залученням вищевказаних органів до фітосанітарного та епіднадзора, моніторингу обігу небезпечних хімічних речовин в т.ч. пестицидів з урахуванням сигнальних ознак і подій, пов'язаних з отруєнням людей та виявленням критичних кількостей та/або концентрацій небезпечних хімічних речовин в т.ч. в ґрунті, воді, насінні, рослинах, тощо.

2. Здійснити визначення актуальних загроз, шляхом складання вичерпного переліку хімічних речовин, які можуть призвести до надзвичайної ситуації в галузі громадського здоров'я, з подальшим формування національного переліку небезпечних хімічних речовин.

3. За допомогою міжнародних організацій та партнерів України налагодити обмін досвідом щодо проблем з хімічною безпекою та виробити заходи превентивної протидії загрозам хімічного характеру для нашої держави.

Беручи до уваги, що участь України в проєктах "Глобального партнерства проти розповсюдження зброї та матеріалів масового знищення" є досить актуальною і надає можливість скористатися технічною підтримкою щодо розробки та впровадження аналогічно їхнім державної системи хімічної безпеки, вважається за доцільне, залучивши міжвідомчі наукові установи України, включаючи і правоохоронні органи та бізнесові структури, – розробити гармонізований до вимог ЄС проєкт нормативного документу замість відміненої Постанови Кабінету Міністрів України від 20 червня 1995 р. № 440 «Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів» та проєкт ефективної процедури контролю за переміщенням через державний кордон товарів, які можуть становити реальну загрозу національній безпеці України хімічного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Влізло ВВ, Салига ЮТ Проблеми біологічної безпеки застосування пестицидів в Україні Вісн. аграр. науки. 2012;(1):24-27.
2. Чмиль ВД К проблеме соответствия отечественных нормативов, регулирующих проведение государственных испытаний средств защиты растений, их регистрацию и использование в сельском хозяйстве, требованиям Европейского Союза. Сучасні проблеми токсикології, харчової та хімічної безпеки. 2014;(1/2):10-26.
3. Проданчук МГ, Лепьошкін ІВ, Кравчук ОП, Гринько АП, Величко МВ, Бабяк МВ та ін. Нормативно-правове регулювання досліджень пестицидів в умовах глобалізації світової економіки: міжнародний досвід. Сучасні проблеми токсикології, харчової та хімічної безпеки. 2018; (2-3):85-91.
4. Проданчук МГ, Лепьошкін ІВ, Кравчук ОП, Гринько АП, Величко МВ, Бабяк МВ та ін. Регламентация польових токсиколого-біологічних випробувань пестицидів на прикладі країн Європейського Союзу. Виклики для України. (Огляд нормативно-правових та науково-методичних документів) Сучасні проблеми токсикології, харчової та хімічної безпеки. 2018;(2-3):5-12.
5. Величко МВ, Ситник ЄЮ, Ковалюк ОС, Головін ДІ Наслідки дерегуляції у сфері державного контролю за ввезенням, обігом, використанням та утилізацією на території України небезпечних хімічних речовин. Сучасні проблеми токсикології, харчової та хімічної безпеки. 2017;(1-2): 143-149.
6. Двуреченська О.С. Нормативно-правове забезпечення хімічної безпеки в Україні. Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках. 2018;1(1-2):73-80.
7. Максимчук І.М. Отруйні речовини як елемент криміналістичної характеристики окремих кримінальних правопорушень. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019;4(1):316-324.
8. Тытула Дмитрий и Бантышев Александр. Контрабанда – коррупционное преступление. *Leges si viata. Republica Moldova*. 2017 (5):123-127.
9. Андрущенко ПТ, Гончаренко ВГ, Фесенко ЄВ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. К.:Алерта: КНТ: Центр учбової літератури; 2009. 964с.
10. Джужі ОМ, Савченко АВ, Черней В.В. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу 2-ге вид., перероб. і допов. К:Юрінком Інтер; 2018. 1104 с.
11. Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продук-

- тів біотехнології та інших біологічних агентів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.1995 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-95-%D0%BF>.
12. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2014-%D0%BF>.
 13. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>.
 14. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF>.
 15. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.
 16. Про затвердження Інструкції про розгляд заявок та надання дозволів на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 30.07.2002 № 294. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0781-02>.
 17. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 30 липня 2002 року № 294: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 30.07.2013 № 323. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1359-13>.
 18. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 року № 2245-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>.
 19. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
 20. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>.
 21. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06 вересня 2005 року № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>.
 22. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
 23. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
 24. Про екологічну експертизу: Закон України від 09 лютого 1995 року № 45/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45/95>.
 25. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>.
 26. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15 лютого 1995 року № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>.
 27. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02 березня 1995 року № 86/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80>.
 28. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 року № 2245-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>.
 29. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20 лютого 2003 року № 549-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15>.
 30. Про затвердження переліку особливо небезпечних хімічних речовин, виробництво яких підлягає ліцензуванню: постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 року № 1287. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-98-%D0%BF>.
 31. Про приєднання України до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої об'ґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі: Закон України від 26 вересня 2002 року № 169-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-iv>.
 32. Про ратифікацію Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі: Закон України від 18 квітня 2007 року № 949-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/949-16>.

ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ КВАЛИФИКАЦИИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ОБРАЩЕНИЕМ ОПАСНЫХ ХИМИЧЕСКИХ ВЕЩЕСТВ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ

Н.Г. Проданчук¹, А.Ф. Бантышев², Н.В. Величко^{1,2}, А.П. Кравчук¹,
И.Н. Салагор², И.М. Максимчук³

¹ГП «Научный центр превентивной токсикологии, пищевой и химической безопасности имени академика Л.И. Медведя МЗ Украины», г. Киев, Украина

²Национальная академия Службы безопасности Украины, г. Киев, Украина

³Национальная академия внутренних дел Украины, г. Киев, Украина

РЕЗЮМЕ. Цель. Проведен системный анализ составов преступлений Украины, предусматривающих ответственность за контрабанду ядовитых веществ (ст. 201 УК Украины) и за незаконное производство, изготовление, приобретение, перевозку, переправку, хранение с целью сбыта или сбыт ядовитых или сильнодействующих веществ или сильнодействующих лекарственных средств (ст. 321 УК Украины). Предложены меры для приведения законодательства Украины относительно перечня ядовитых веществ, их производства, хранения, транспортировки, использования, захоронения, уничтожения и утилизации в соответствии с законодательством ЕС.

Материалы и методы. Базой исследования является международное и отечественное законодательство, научные публикации, материалы научно-практических конференций и тому подобное. При исследовании использованы следующие методы: диалектический; системного анализа внутреннего устройства системы уголовно-правовых норм, формально-логического определения; моделирование; аналогии; логический и формально-юридический.

Результаты и обсуждение. В статье исследован вопрос об уголовной ответственности за общественно опасные действия, предметом которых являются ядовитые вещества. Проведен их краткий юридический анализ. Обращено внимание на необходимость приведения законодательства Украины в соответствие с требованиями законодательства Европейского Союза. Отмечено, что в Европейском Союзе в законодательных и подзаконных актах отсутствует термин «ядовитые вещества», а употребляется термин опасное вещество.

Выводы. Необходимо разработать гармонизированный с требованиями ЕС проект нормативного документа вместо отмененного Постановления КМУ № 440, касающегося порядка обращения с указанными веществами.

Ключевые слова: уголовный кодекс, ядовитое вещество, опасное вещество, нормативный документ, контрабанда.

ON PROBLEMS OF CRIMINAL AND LEGAL QUALIFICATION OF OFFENSES OF TRAFFIC OF DANGEROUS CHEMICAL SUBSTANCES ON THE TERRITORY OF UKRAINE

M. Prodanchuk¹, O. Bantyshev², M. Velychko^{1,2}, O. Kravchuk¹, I. Salagor², I. Maksymchuk³

¹L.I. Medved's Research Center of Preventive Toxicology, Food and Chemical Safety, Ministry of Health, Ukraine (State Enterprise), Kyiv, Ukraine

²National Academy of Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine

³National Academy of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ABSTRACT. Aim of the Research. To make the systematic analysis of structure of the crimes of Ukraine providing responsibility for smuggling of poisonous substances (Article 201 of Criminal Code of Ukraine) and for illegal production, manufacture, acquisition, transportation, shipment, storage for the purpose of sale or sale of poisonous or potent substances, or poisonous or potent drugs (Article 321 of the Criminal Code of Ukraine). Provide proposals to bring the legislation of Ukraine concerning the list of toxic substances their production, storage, transportation, use, disposal, destruction and disposal in accordance with EU legislation.

Materials and Methods. The research is based on international and domestic legislation, scientific publications, materials of scientific and practical conferences, etc. The following methods are used in the work: dialectical, systematic analysis of the internal construction of the system of criminal law, formal-logical definition, modeling, analogy, logical and formal-legal.

Results and Discussion. The article examines the issue of criminal liability for socially dangerous acts related to toxic substances. A brief legal analysis was performed. Attention is focused on the need to bring the legislation of Ukraine in line with the requirements of the legislation of the European Union. It is noted that in the EU there is no term "toxic substances" in laws and regulations, and the term dangerous substance is used.

Conclusions. It is necessary to develop a draft regulatory document harmonized with EU requirements instead of the repealed Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No 440, which concerns the procedure for handling these substances.

Key Words: criminal code, poisonous substance, dangerous substance, normative document, smuggling.

Надійшла до редакції 12.06.2020